

PRAVA ŽRTAVA KRIVIČNIH DELA U HOLANDIJI**

Sažetak

U radu je ispitana zaštita prava žrtava krivičnih dela u Holandiji. Cilj istraživanja je da se objasni sveobuhvatnost reformi (od 1980) i izaberu primeri dobre prakse (vezano za usklađivanje sa Direktivom o pravima žrtava 2012/29EU). Stalnim reformama prevaziđena je pasivna uloga žrtve u krivičnom postupku, garantovana su njena posebna prava. Žrtva tako postaje centralna figura krivičnog sistema. Autor ukazuje na osobena rešenja u holandskom pravu – pravo žrtve da se obrati sudu (ukazujući na posledice viktimizacije i drugo), medijacija, institut transactio (odustanak od gonjenja), nalog za naknadu štete, avansno plaćanje naknade štete iz sredstava Centralne agencije za novčane kazne, ako je učinilac ne plati u određenom roku. Opisan je i postupak obeštećenja iz Fonda za naknadu štete za zločine nasilja. Pokazuje se da je od presudne važnosti uspostavljanje delotvornog organizacionog okvira ostvarivanja prava žrtava, primereno potrebama datog društva.

Ključne reči: *žrtva krivičnog dela, prava žrtve, krivični postupak, zahtev za naknadu štete, oštećeni.*

1. Uvod

Zaštita prava žrtava krivičnih dela predstavlja kriminalno-političko pitanje koje u Evropi poslednjih decenija dobija na značaju zahvaljujući aktivnostima Organizacije ujedinjenih nacija (dalje: UN), Saveta Evrope (dalje: SE) i Evropske unije (dalje: EU). Od početka XX veka EU intenzivno usklađuje zakonodavstva država članica kako bi se postigla jednaka pravna zaštita žrtava krivičnih dela na njenom prostoru.

Među zakonodavstvima država članica EU izdvaja se, u pogledu ostvarenog nivoa zaštite žrtava, holandsko zakonodavstvo. Stoga ovaj rad ima za cilj da se stručnoj javnosti u Srbiji približi holandski primer dobre prakse. Postoji za to nekoliko razloga.

* Doktor pravnih nauka, naučni savetnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu, e-mail: n.mrvic@iup.rs

** Ovaj rad je rezultat projekta *Srpsko i evropsko pravo – upoređivanje i usaglašavanje* (OI 179031), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Prvo, holandsko krivično zakonodavstvo čini svojevrsni prelaz od romanskog podsistema ka germanskom podsystemu kontinentalnog prava.¹ Tradicionalna struktura krivičnog postupka u kojoj žrtva krivičnog dela nema svojstvo učesnika (sem ako nije svedok ili podnosilac zahteva za naknadu štete) trpela je značajne modifikacije kako bi se postigla bolja zaštita prava žrtava. Način na koji je to moguće postići mogao bi inspirisati i naše stručnjake, budući da je tek izrađena radna verzija Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i prava svedoka krivičnih dela za period od 2019. do 2025. godine.

Drugo, osobena rešenja holandskog zakonodavstva rezultat su njihove specifične pravne kulture, čijim se najvažnijim odlikama smatraju pragmatizam, traženje konsenzusa i tolerancija (van Rossum, 2016, p. 17). Taj „meki pristup“, kojem je, prema rečima Van Rosema (van Rossum), „svojtven stil međuljudske komunikacije koja se više oslanja na ubeđivanje, nego na izvršenje ili kažnjavanje“ (2016, p. 17), razlog je što holandsko društvo pronalazi vrlo originalne odgovore na važna pitanja sprečavanja kriminaliteta i društveno neprihvatljivih pojava. To najbolje ilustruju primeri njihovog odnosa prema legalizaciji eutanazije, sprečavanju narkomanije ili prostitucije (van Rossum, 2016, pp. 23-26; Mattson, 2016, pp. 51-76). Takva rešenja ne bi mogla uspešno biti primenjena u drugoj sredini koja, poput naše, favorizuje retributivni pristup i primenu kazne kao osnovni način sprečavanja kriminaliteta i sociopatoloških pojava. Ipak, holandski primer izgradnje sistema zaštite prava žrtava saobrazno međunarodnim standardima mogao bi biti koristan za Srbiju, koja tek treba da prilagodi svoje zakonodavstvo aktima EU iz te oblasti.

Postoji i treći razlog što se holandsko pravo moralo istaći kao primer dobre prakse. Za razliku od Srbije, u kojoj se krivičnopravni sistem stihijno formira, a zakoni donose *ad hoc*, bez dovoljnog uvažavanja nauke, radi trenutnog rešavanja nekog problema u društvu (*panic legislation*), zbog čega mnoge odredbe ostaju „mrtvo slovo na papiru“, u Holandiji se radi sve suprotno. Na primer, razvoj zakonodavstva o pravima i podršci žrtvama usmerava i nadzire Međunarodni viktimološki institut (*International Victimology Institute*) Univerziteta u Tilburgu (Van Dijk & van Vollenhoven, 2011, p. 2), kao centar naučne izvrsnosti, a evaluacionim istraživanjima se redovno proverava delotvornost izvršenih reformi, kako bi se postojeća rešenja mogla unaprediti. Sve su to razlozi zbog kojih treba videti šta se može postići kada se nauči omogućiti da ostvari svoju društvenu funkciju.

2. Pojam i prava žrtve

U holandskom krivičnom postupku žrtva tradicionalno može učestvovati u ulogama svedoka ili ovlašćenog podnosioca zahteva za naknadu štete. Tek je 2008. godine, izmenama Zakonika o krivičnom postupku (*Wetboek van Strafvordering*, 1921. – skr. Sv.), po prvi put zakonom regulisan status žrtve, nezavisno od navedenih procesnih uloga.

¹ Napoleonov Krivični zakonik (*Code Pénal*) je 1810. godine, pošto je francuska imperija anektirala Holandiju, nametnut Holandiji. Francuski Zakonik (u redakciji na holandskom jeziku) ostao je provizorno na snazi, iako bitno izmenjenog sadržaja (Tak, 2008, p. 25). Zato sadašnji Krivični zakonik (*Wetboek van Strafrecht*, 1881) ima korene u nekadašnjem Napoleonovom Zakoniku. I Napoleonov Zakonik o krivičnom postupku (*Code d'instruction criminelle*) iz 1808. godine usvojen je 1921. godine kao holandski Zakonik o krivičnom postupku (*Wetboek van Strafvordering*, 1921). Primenjuje se od 1926. godine, uprkos brojnim izmenama.

Definicija žrtve i njena procesna prava predviđeni su u delu III, u prvom poglavlju tog dela Sv., čime je i formalno naglašen njen posebni procesni položaj.² Žrtva se definiše na osnovu činjenice pretrpljene štete, slično kao što je učinjeno u čl. 1 Deklaracije Organizacije ujedinjenih nacija o osnovnim pravima žrtava krivičnih dela i zloupotrebe vlasti iz 1985. (Declaration UN, 1985). Tako je, prema čl. 51a, st. 1 Sv., žrtva fizičko ili pravno lice koje je pretrpelo finansijski gubitak ili bilo koju drugu štetu koja je neposredna posledica krivičnog dela. Definicija žrtve proširena je izmenama Sv. 2017. godine kako bi se uskladila sa Direktivom 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. septembra 2012. godine, koja uspostavlja minimalne standarde o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela i zamenjuje Okvirnu odluku Saveta 2001/220/JHA (Directive 2012/29/EU). Stoga pojam žrtve obuhvata i članove porodice žrtve čija je smrt uzrokovana krivičnim delom.

U čl. 51a, st. 3 i 4 i čl. 51b-f Sv. propisana su procesna prava žrtve, koja ona, po pravilu, ostvaruje na vlastiti zahtev. Žrtvi su garantovana prava:

- da dobije potrebna obaveštenja od policije i javnog tužilaštva, pisanim putem, o pokretanju i toku krivičnog postupka ili o puštanju osuđenog iz zatvora na slobodu;
- da, po odobrenju organa koji rukovodi postupkom (javnog tužioca ili suda), ostvari uvid u sudske spise (uključujući i pravo da traži dodatna dokumenta priključena spisima i da dobije kopiju dokumenata koje je pregledala);
- da dobije stručnu pravnu pomoć i da je zastupa advokat;
- da joj se prevodi ili da dobije prevodioca (što je naročito važno kada je reč o strancu koji je žrtva transnacionalnog kriminaliteta);
- da ostvaruje pravo na naknadu štete;
- da se posebnom izjavom usmeno obrati sudu i prisutnima na sudskom ročištu (tzv. pravo da se čuje glas žrtve).

Shodno čl. 51d, navedena prava iz čl. 51a do 51c, kao i iz čl. 51e st. 3 i 4 Sv. priznaju se *mutatis mutandis* i članovima porodice žrtve koja je usmrćena krivičnim delom. Ako bi žrtvi bila uskraćena neka od navedenih prava odlukom organa koji rukovodi postupkom, žrtva ima pravo žalbe višem organu.

U posebnom odeljku II Sv. (čl. 51f-h) regulisano je pravo na naknadu štete. Navedeno pravo priznato je kako žrtvi ili njenim bliskim srodnicima tako i svakom drugom licu koje bi u parničnom postupku bilo ovlašćeno da ostvaruje pravo na naknadu štete od učinioa krivičnog dela.

3. Pravo na obaveštenja od policije i tužilaštva

Žrtva ima pravo da od policije ili javnog tužioca pisanim putem dobije obaveštenja o ishodu krivične prijave koju je podnela, o pokretanju ili nastavku krivičnog gonjenja

² U romanskom pravnom sistemu (predstavnik Francuska – Mrvić Petrović, 2013) žrtva može da podnese zahtev za naknadu štete protiv učinioca čime stiče status privatne stranke, koja se svojim zahtevom pridružuje javnoj optužbi. Žrtva takođe može biti svedok ili privatni tužilac. U germanskom tipu krivičnog postupka žrtva može da se pojavi u procesnim ulogama oštećenog (potencijalnog ili supsidijarnog tužioca), privatnog tužioca, svedoka ili podnosioca zahteva za naknadu štete (Mrvić Petrović, 2011). Kako se vidi, u holandskom pravu su procesne uloge žrtve još više redukovane, zbog čega je važno što su u Sv. regulisana prava žrtve.

učinioca, o mogućnostima za naknadu štete, o datumu i vremenu održavanja sudskog ročišta i o tome da će osuđeno lice biti pušteno na slobodu po isteku kazne zatvora ili mere sa lišenjem slobode ili ranije, na osnovu uslovnog otpusta (čl. 51a, st. 5 Sv.).

Zakonsko rešenje se temelji na konceptu nekadašnjih Pravnih smernica za postupanje sa žrtvama (*Richtlijnen Vaillant*, 1987), kojima su prihvaćene preporuke iz Deklaracije UN i Preporuka Saveta Evrope o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i postupka (CoE, R (85) 11). Kako navedene smernice nisu ostvarile željeni učinak³, u periodu od 1992. do 1995. godine preduzete su reforme radi jačanja položaja žrtava, pojednostavljenja i ubrzanja postupka naknade štete i uspostavljanja mreže za podršku žrtvama naknade štete (*Wet Terwee*, 1993). Stupanjem na snagu navedenih izmena (1995. godine) državni organi koji pokreću i vode krivični postupak imaju zakonsku obavezu da pruže odgovarajuća obaveštenja žrtvi. Od 1. maja 2017. godine na snazi su nove Instrukcije za zbrinjavanje žrtava (*Aanwijzing slachtofferzorg*, 2016), namenjene javnom tužilaštvu, usklađene sa Direktivom EU 2012/29. Instrukcije se primenjuju u pretkrivičnom postupku i istrazi. Njima su, između ostalog, precizirane obaveze policije, tužilaštva i Službe za podršku žrtvama (*Slachtofferhulp Nederland – SHN*) da međusobno saraduju štiteći interese žrtava krivičnog dela.

4. Pravo žrtve da se čuje njen glas

Žrtva ima pravo da se usmeno obrati sudu i prisutnima na sudskom ročištu kako bi ukazala na posledice krivičnog dela koje trpi (čl. 51e Sv.). Pravo je ustanovljeno 2005. godine samo u korist žrtava teških krivičnih dela za koja je propisana kazna najmanje osam godina zatvora ili žrtava taksativno određenih krivičnih dela (iz čl. 240b, 247, 248a, 248b, 249, 250, 285, 285b, 300(2) i (3), 301 (2) i (3), 306-308, kao i iz čl. 318 Krivičnog zakonika – Sr. i čl. 6 Zakona o saobraćaju na putevima [*Wegenverkeerswet* 1994]). Navedena krivična dela su specifične prirode i svojim posledicama naročito teško povređuju osnovne slobode i prava žrtve (njenu polnu slobodu, telesni integritet, život, slobodu i slično). Reč je o krivičnim delima poput seksualnog ugrožavanja, zlostavljanja ili nasilja, naročito ako su učinjena prema deci, maloletnicima ili licima sa hendikepom, zatim o krivičnom delu proganjanja, krivičnim delima sa elementom nasilja, poput teške telesne povrede, silovanja, akta nasilja sa smrtnim ishodom i slično ili iz nehata izvršenim teškim krivičnim delima protiv bezbednosti saobraćaja kojima je prouzrokovana teška telesna povreda ili smrt nekog lica.

U 2016. godini izmenjen je čl. 51e Sv. usvajanjem Zakona o neograničenom pravu žrtava i njihove bliske rodbine da se usmeno obrate u krivičnom postupku i o izmenama Zakona o naknadi štete žrtvama nasilja proširenjem prava na naknadu rodbini poginulih žrtava (Izmene Sv., 2016). Prošireno je pravo žrtve teškog krivičnog dela da se čuje njen

³ Tako Gronhuisen (2010, p. 58) navodi da pet godina posle donošenja Smernica 25% policijskih službenika nije znalo za njihovo postojanje, dok se u radu tužilaštva pojavio problem kako žrtvama sa nedovoljnim obrazovanjem objasniti kakva prava mogu ostvarivati u postupku. J-A.M. Wemmers (1996, pp. 48-49) ističe da su smernice više imale teorijski, nego praktični značaj.

glas tako što može kazati sve što smatra da treba (o traumama kojima je izložena, o postupcima okrivljenog, njegovoj krivici, o kazni kojom bi ga trebalo kazniti i slično). I roditeljima ili staraocima maloletne žrtve ili bliskim srodnicima smrtno stradale žrtve olakšano je da se usmeno obrate prisutnima na suđenju. Izmene su preduzete radi ujednačavanja prakse, budući da su u nekim slučajevima sudije dozvoljavale žrtvama da u usmenom obraćanju predlože kaznu za učinioca, dok su drugi to zabranjivali, držeći se strogo zakona.

Žrtva mora pisanim putem blagovremeno obavestiti tužioca da želi da se obrati prisutnima na suđenju, kako bi se planiralo potrebno vreme. Dokaznu vrednost tako datog iskaza žrtve ceni sudija koji rukovodi postupkom. Ako oceni da žrtva navodi nove okolnosti koje su od značaja za donošenje sudske odluke, sudija, shodno ovlašćenjima da rukovodi postupkom (čl. 272 Sv.), može zatražiti da žrtva položi zakletvu kao svedok, čime njen iskaz dobija dokaznu snagu iskaza svedoka-očevica.⁴

Povodom zakonskih izmena u saopštenju ministarstva ukazano je da žrtve moraju biti dobro pripremljene kako bi se koristile svojim pravom, te da im u tome pomoć treba da pruže udruženja za pomoć žrtvama, advokati i javni tužioci tako što će im objasniti šta mogu da očekuju u sudskom postupku, kako glasi optužba i kakav je očekivani ishod postupka (*Unlimited Right to Be Heard for Victims as from*, 2016).

5. Pravo na naknadu štete u krivičnom postupku

Pravo žrtve na naknadu štete je njeno najvažnije, izvorno pravo, koje ishodi iz činjenice da je štetu pretrpela izvršenjem krivičnog dela (Mrvić Petrović, 2001, p. 175). Stoga je efikasno ostvarenje navedenog prava žrtava bio prioritetni cilj svih izmena krivičnog zakonodavstva od 1993. godine naovamo, a naročito od 2010. do danas.

5.1. Podnošenje zahteva za naknadu štete

Zahtev za naknadu štete u krivičnom postupku mogu podneti osobe kojima je izvršenjem krivičnog dela učinilac direktno pričinio štetu i naslednici žrtve usmrćene krivičnim delom (čl. 51f Sv.). Podnošenjem zahteva za naknadu štete, oni stiču procesni status oštećenog koji se zahtevom za naknadu štete pridružuje krivičnom postupku. Pored navedenih lica, pravo na naknadu štete ima i svako drugi ko je oštećen krivičnim

⁴ Zaštita lične bezbednosti žrtve-svedoka i članova njene porodice je posebno organizaciono pitanje kome se posvećuje velika pažnja. Procenjujući dokazni značaj iskaza žrtve i bezbednosne rizike, organ koji vodi postupak određuje da li će i koja će mera zaštite biti primenjena (sakrivanje identiteta, svedočenje putem video-konferencije, smeštaj u sigurnu kuću, uključivanje u program zaštite svedoka i slično). Potrebu za zaštitom žrtava-svedoka relativizuju jaki inkvizitorni elementi krivičnog postupka u kome svedočenje nije osnovno dokazno sredstvo, tako da lična konfrontacija okrivljenog i žrtve-svedoka na pretresu nije neophodna, štaviše, može se izbeći (ako je žrtva bila izložena pretnjama, saslušava se u istrazi, a njen pisani iskaz se koristi na pretresu) (Stolwijk, 2001, p. 233, Beijer & van Hoom, 1998, pp. 524, 544). Postupak je 2015. modifikovan prihvatanjem adverzijalnih elemenata, ali temeljni koncept nije narušen. Osnovi i granice obaveze države da štiti svedoke (time i žrtve u toj ulozi) regulisani su u čl. 226 Sv., a konkretnije su uređeni posebnim zakonima i podzakonskim aktima.

delom (na primer, vlasnik predmeta oduzetog u postupku, oštećeno pravno lice i slično). Aktivna legitimacija tužioca procenjuje se prema pravilima čl. 108, st. 1 i 2 Građanskog zakonika (*Burgerlijk Wetboek*), slično kako je to predviđeno i u pravu Srbije. Ako pravila parničnog postupka zahtevaju da tužioca zastupa pravni zastupnik, onda će i u delu krivičnog postupka po privatnom zahtevu oštećenog za naknadu štete biti potrebno da on ima zastupnika (čl. 51f, st. 4 Sv.). U čl. 51g, st. 4 Sv. predviđeno je da zahtev za naknadu štete može biti usmeren na roditelje ili staraoce maloletnog osumnjičenog, koji još nije navršio 14 godina (te ne bi mogao da odgovara za izvršeno krivično delo ni za time pričinjenu štetu).

Već prilikom podnošenja krivične prijave policiji, žrtva može prijaviti štetu koja joj je prouzrokovana krivičnim delom i zahtevati njenu naknadu. Tom prilikom ona može optirati hoće li naknadu štete tražiti od učinioca u krivičnom postupku, posredstvom Centralne agencije za novčane kazne (*Centraal Justitieel Incassobureau – CIJB*) koja ima zadatak da prikuplja novac od naplaćenih novčanih kazni u ime javnog tužilaštva, ili iz Fonda za naknadu štete žrtvama nasilja.

Zahtev za naknadu štete od učinioca žrtva i drugi oštećeni mogu podneti i kasnije, kada budu obavešteni o odluci javnog tužioca da pokrene postupak prema osumnjičenom, budući da je prema čl. 51g, st. 1 Sv. javni tužilac obavezan u tom trenutku da omogući žrtvi ili oštećenom da preda izjavu o potraživanju i razlozima na kojima se njegov zahtev temelji.⁵ Zahtev može biti podnet sve do momenta dok žrtva ne bude saslušana u postupku. Pravilo je ustanovljeno iz razloga ekonomičnosti, kako bi tokom tog saslušanja žrtva mogla biti ispitana i o okolnostima koje navodi u zahtevu za naknadu štete.

Zahtev mora da sadrži podatke koji dokazuju osnovanost zahteva, iznos naknade koja se traži i dokaze da je naknada razumno opredeljena (prema pretrpljenoj šteti i uobičajenim naknadama u praksi). Oštećeni može podneti pisani zahtev i kasnije, tokom krivičnog postupka, ili ga može usmeno istaći na sudskom ročištu (čl. 51g, st. 3 Sv.).

Istraživanje ostvarivanja prava žrtava na naknadu štete u praksi, na uzorku od 240 sudskih slučajeva za period od 2010. do 2014. (Kool *et al.*, 2016), pokazalo je da su žrtve motivisane da podnesu zahtev za naknadu štete u krivičnom postupku. Uprkos uočenim regionalnim razlikama, istraživači su utvrdili da je, zahvaljujući merama podrške žrtvi, ostvarivanje prava na naknadu štete u pretkrivičnom postupku postalo efikasnije u poređenju sa situacijom iz 2007. godine (Kool *et al.*, 2016, p. 264). Na osnovu rezultata drugog, kvalitativnog istraživanja sprovedenog 2013. godine na malom uzorku žrtava, ispitivanjem njihovih stavova i iskustava u vezi sa učešćem u postupku i naknadom štete (Heblym, van Dongen & Lindenbergh, 2014), dat je predlog da se unapredi komunikacija između javnog tužioca i žrtava, da se poboljšaju usluge SHN-a, ubrza procedura ostvarivanja prava na naknadu i obezbedi besplatna pravna pomoć advokata.

⁵ Prilikom prvog susreta sa javnim tužiocem, žrtva i učinilac dobijaju obrasce CIJB, a SHN obično pomaže žrtvi da popuni potrebne obrasce bilo da bi dobila predujam od CIJB, bilo da bi zahtevala obeštećenje iz Fonda za žrtve nasilja.

5.2. Poravnanje učinioca i žrtve

Od 1995. godine, u skladu sa proširenim zakonskim ovlašćenjima po *Wet Terwee*, policija i tužilaštvo posreduju u poravnanju i mirenju (*mediation*) učinioca i žrtve u prekrivičnom postupku. U čl. 51h Sv. predviđeno je da će javno tužilaštvo preko policije u najranijoj mogućoj fazi postupka obavestiti žrtvu i osumnjičenog o mogućnosti posredovanja i poravnjanja. Isplata naknade štete po postignutom sporazumu isključuje pokretanje krivičnog postupka prema osumnjičenom.

Postupak medijacije tužilac može preduzeti i posle podizanja optužnice. Ako učinilac isplati dogovorenu naknadu žrtvi, tužilaštvo će odbaciti krivičnu prijavu ili će obustaviti krivični postupak prema učiniocu. U ovom slučaju naknada štete žrtvi najvažniji je rezultat postupka mirenja, koje je sastavni deo sporazuma javnog tužioca i optuženog oko ishoda postupka. Javni tužilac nadzire ispunjenje obaveze naknade štete. Ako sporazum ne bude postignut ili naknada ne bude plaćena prema sporazumu, žrtva se pridružuje javnoj optužbi i u svojstvu oštećenog podnosi zahtev za naknadu štete o kome se rešava u pridruženom (adhezionom) postupku u krivičnom procesu. Takođe, postignuti sporazum oko naknade štete između žrtve i učinioca uzima u obzir sud prilikom izricanja kazne ili mere učiniocu (čl. 51h, st. 2 Sv.).

Dosledno prihvaćenom konceptu *restorative justice*⁶ u holandskom pravu moguće je organizovati posredovanje između žrtve i učinioca koji je osuđen za izvršeno krivično delo (čl. 51h, st. 4 Sv). Takvi programi pomirenja i poravnjanja pre svega su namenjeni zadovoljenju emocionalnih potreba žrtve i imaju za svrhu da joj obezbede odgovarajuću satisfakciju (Mrvić Petrović, 2010, p. 130). Zato je u navedenoj odredbi Sv. izričito predviđeno da će se poravnanje organizovati samo pod uslovom da je žrtva na to pristala.

Postupak poravnjanja uređen je posebnom vladinom uredbom.

5.3. Naknada štete kao uslov odustanka od krivičnog gonjenja i u sklopu sudske odluke

Javno tužilaštvo može po diskrecionoj oceni odlučiti da prekine krivično gonjenje učinioca koji dobrovoljno plati naknadu u korist žrtve, novčanu kaznu i/ili određenu novčanu globu državi (institut *transactie*). Institut koji se do 1983. mogao koristiti samo za prekršaje i krivična dela za koja se mogu izreći novčane kazne počeo je od te godine da se primenjuje i u ostalim slučajevima, učestalo i, po oceni stručnjaka (Tak, 1999, pp. 44-45), veoma uspešno. Iz novčanih sredstava prikupljenih na osnovu *transactie*, kojima upravlja CIJB, može, pod određenim uslovima, biti predumljen iznos naknade štete žrtvi.

U kasnijoj fazi postupka, na osnovu člana 36f Sr., sudija može, po zahtevu žrtve ili po službenoj dužnosti, u presudi kojom osuđuje učinioca odrediti da mora dodatno

⁶ Alternativni pristup reagovanja na kriminalitet usmeren na popravlanje štetnih posledica krivičnog dela, čime se postiže ponovno uspostavljanje socijalne ravnoteže, narušene izvršenjem krivičnog dela. Sporazumevanje oko naknade štete tokom mirenja žrtve sa učiniocem (*mediation*) osnovni je deo tog procesa koji, uz druge aktivnosti, treba da vodi oporavljanju žrtve od posledica krivičnog dela, a na strani učinioca prihvatanju odgovornosti za vlastite postupke (detaljnije: Čopić, 2007).

nadoknaditi štetu žrtvi (*schadevergoedingsmaatregel*). Reč je o institutu naloga za naknadu štete (*compensation order*) koji je preuzet iz britanskog prava tokom reforme 1992–1995 (*Wet Terwee*, 1993). Osuđujuću presudu, kojom je izdat nalog za naknadu štete, sudija dostavlja žrtvi. Pravosnažna presuda ima svojstvo izvršnog naslova, pa tako žrtva postaje poverilac potraživanja koje može prinudno naplatiti od dužnika (osuđenog) u redovnom izvršnom postupku.

Nalog za naknadu štete je vrlo brzo posle uvođenja svojom efikasnošću nadmašio efekte ostvarivanja zahteva za naknadu štete u adhezionom postupku. Tako je već 2009. godine bio dosuđen u 25.000 slučajeva, pri čemu su isplaćeni u roku od jedne godine (Van Dijk & van Vollenhoven, 2011). Ipak, teoretičari su bili veoma rezervisani prema uvedenom pravnom transplantu, dajući prednost institutu *transactio*. Uočavali su nedoslednost u kažnjavanju (razliku u stavovima prema kažnjavanju javnih tužilaca i sudija) i tvrdili su da su se prednosti uspostavljanja konsenzusa stranaka, koje postoje kod instituta *transactio*, izgubile uvođenjem naloga za naknadu štete u okviru krivične osude (Luining, 2014, pp. 44-45).

Ako je okrivljeni obavezan izrečenom uslovnom osudom da nadoknadi štetu oštećenom u određenom roku, a to ne učini, doći će do opoziva uslovne osude. Pored toga, sud može odrediti oduzimanje imovine učinioca kako bi se postiglo obeštećenje žrtve, a takođe može odlučiti da se iz vrednosti oduzete imovine koju je učinilac stekao krivičnim delom isplati naknada u korist oštećenog.

Na osnovu iste odredbe čl. 36f Sr. moguće je da sud osuđenog obaveže da u korist države plati novčanu kaznu i globu. Iz novca prikupljenog uplatom naloga za naknadu štete, novčanih kazni i globa naknađuje se šteta žrtvama krivičnih dela koje su takav zahtev podnele u krivičnom postupku u slučaju da osuđeni, u roku od osam meseci po pravosnažnosti presude, ne izvrši svoje obaveze. Meru izvršava javno tužilaštvo preko CIJB.

5.4. Avansna isplata naknade štete

Originalno holandsko rešenje predstavlja program avansne isplate naknade štete. U prvi mah izgleda da je program avansnih plaćanja naknada šteta namenjen žrtvama krivičnih dela, ali je on u suštini namenjen osuđenim licima koja treba uredno da ispune svoje finansijske obaveze (Kuipers & van Rijn, 2018, p. 18). Program je počeo da se primenjuje 2011. posle stupanja na snagu Zakona o jačanju položaja žrtava (*Wet VPS*, 2009), sa ciljem bržeg obeštećenja žrtava nasilja ili seksualnog nasilja, kao i članova porodica žrtava usmrćenih takvim aktom nasilja, ukoliko ne uspeju da od učinioca u određenom roku naplate naknadu koja im je dosuđena pravosnažnom presudom. Na taj način žrtve nisu izložene troškovima i neizvesnom ishodu izvršnog postupka koji bi naknadno morale da vode prema učiniocu (izvršnom dužniku). Taj rizik preuzima na sebe država tako što, umesto učinioca, plaća naknadu žrtvama, a potom je refundira od učinioca. Od početka 2016. godine uvedena je mogućnost da žrtve drugih taksativno navedenih krivičnih dela mogu dobiti predujam naknade, ali u limitiranom iznosu do 5.000 evra. Novim programom su obuhvaćena i oštećena pravna lica (CJIB, 2018). Što se

tiče žrtava nasilja i seksualnog nasilja, kao i članova porodica usmrćenih žrtava tih dela, ne postoje ograničenja u pogledu iznosa naknade koju mogu dobiti od CIJB.

Žrtve sklapaju posebni sporazum sa državom o avansnom plaćanju (*voorschotregeling*), na osnovu kog im se isplaćuje naknada (cela ili predujam) iz državnih sredstava, pod uslovom da učinilac nije u zakonskom roku platio naknadu štete. Da bi program bio ekonomski isplativ, CIJB je ovlašćena da prema dužniku koji kasni sa isplatom primenjuje različite mere (od obračuna zatezne kamate, preko obračuna posebnih penala, pa do zamene neplaćenog novčanog iznosa zatvorom i prinudne naplate iz imovine) (Kuipers & van Rijn, 2018, p. 19).

Od 2017. godine CIJB može da sa osuđenim licima zaključuje posebne ugovore o plaćanju kako bi se dinamika plaćanja prilagodila njihovim finansijskim mogućnostima. Izmene treba dodatno da pospeše efikasnost naplate naknada ili kazni.

Rezultati istraživanja uspešnosti avansnog finansiranja u periodu od 2011. do 2016. godine pokazuju da procenat nenaplaćenih potraživanja varira od 5% (za krivična dela nasilja) do 79% (za trgovinu ljudima), ali da generalno ukupan rizik od neplaćanja za državu nije relevantan, pošto je naplata vrlo efikasna (Kuipers & van Rijn, pp. 11-13).

5.5. Pridruženi postupak za naknadu štete

Na osnovu člana 51f ZKP-a, oštećeni koji su po zakonu ovlašćeni da u parničnom postupku podnesu tužbu za naknadu štete protiv učinioca krivičnog dela mogu da se pridruže krivičnom postupku podnošenjem te tužbe. Svoja prava oštećeni ostvaruje u postupku koji podseća na pridruženi postupak svojstven zakonodavstvima germanske varijante (kod nas postupak po imovinskopravnom zahtevu).⁷ U Holandiji (Van Dijk & van Vollenhoven, 2011), kao i u Srbiji (Mrvić Petrović, 2012, pp. 55-56), navedeni institut nema veliki praktični značaj. U Holandiji je tome naročito doprinela okolnost da su sve do 1995. godine bili limitirani iznosi zahteva koji su se mogli podneti u krivičnom postupku: do 1.500 guldena (oko 900 evra) za štetu prouzrokovanu krivičnim delom, a do 600 guldena (oko 360 evra) za štetu pričinjene prekršajem (Tak, 1993, p. 30; Wemmers, 1996, pp. 43-44).

Krivični postupak je namenjen odlučivanju o krivičnom delu i krivici optuženog lica, tako da sud fakultativno odlučuje o zahtevu oštećenog za naknadu štete ako to ne utiče na odugovlačenje postupka. Stoga sud usvaja zahtev samo onda kada je jednostavno utvrditi njegovu osnovanost i visinu štete. U složenijim slučajevima sud može delimično usvojiti zahtev, ali se po pravilu oštećeni upućuje da zahtev ostvaruje u parnici (pri tome može da dobije besplatnu pravnu pomoć SHN-a).

Oštećeni koji podnosi zahtev za naknadu štete dužan je da predoči dokaze na kojima se zahtev temelji. Odluka suda o zahtevu za naknadu štete zavisi od odluke o krivičnoj stvari: šteta mora biti direktno prouzrokovana krivičnim delom, a u postupku

⁷ Izraz pridruženi postupak (*Adhäsionprozess*) koristi se u nemačkoj pravnoj literaturi od XVIII veka (Mrvić Petrović, 2001, p. 52). U svim zakonodavstvima germanske varijante (uključujući tu, pored zakonodavstava Nemačke, Austrije, delimično Švajcarske i Holandije, i zakonodavstva Srbije, Turske ili Grčke, na primer) pokazuje se da se institut retko primenjuje u praksi (Mrvić Petrović, 2001, p. 81)

mora biti dokazano da je učinilac preduzeo radnju krivičnog dela i mora biti za to osuđen (bez razlike da li je reč o zločinu ili prestupu). Izmenama Sv. iz 2010. godine precizirano je kada se može smatrati da bi odlučivanje o zahtevu za naknadu štete vodilo preteranom odugovlačenju krivičnog postupka (čl. 361, st. 3 Sv.) i ustanovljena je obaveza suda da obrazloži odluku kojom je izbegao da odluči o zahtevu za naknadu štete.

Istraživanjem iz 2016. (Kool *et al.*, 2016) ukazano je na neke razloge nedovoljne delotvornosti pridruženog postupka: ako traži naknadu materijalne štete, podnosilac zahteva mora raspolagati svim računima o izvršenim plaćanjima, dok je za dokazivanje nematerijalne štete neophodno preduzeti medicinska veštačenja, što vodi odugovlačenju postupka. Takođe, advokati zahtevaju solidno činjenično potkrepljenje zahteva i nerado ga ističu u ime žrtve u krivičnom postupku (Kool *et al.*, 2016, p. 265).

6. Obeštećenje iz Fonda za naknadu štete pričinjene nasiljem

Obeštećenje iz naročitog javnog fonda je pravni put koji se po izuzetku koristi u slučajevima kada žrtve seksualnog zlostavljanja ili teških krivičnih dela sa elementima nasilja (razbojništva, pretnje oružjem, nasilja u porodici, trgovine ljudima i slično) ne mogu ostvariti naknadu štete od učinioca.

Obeštećenje može dobiti lice bilo koje nacionalnosti, pod uslovom da strada kao žrtva krivičnog dela na teritoriji Holandije ili na objektima (brodu ili vazduhoplovu registrovanom u Holandiji) koji se smatraju pokretnim delom njene nacionalne teritorije bilo gde da se nalaze. Zakon o Fondu za naknadu štete pričinjene nasiljem (*Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven*, 1975) dopušta najbližim srodnicima žrtve usmrćene radnjom krivičnog dela nasilja učinjenog sa umišljajem da ostvaruju pravo na naknadu štete (čl. 3, st. 1). Odredba je bila doneta radi usaglašavanja holandskog prava sa Direktivom EU 2004/80 o naknadi štete žrtvama krivičnih dela (Compensation Directive, 2004/80 EC).

Ostvarenje prava na naknadu iz Fonda nije uslovljeno podnošenjem krivične prijave policiji niti je potrebno čekati ishod policijske istrage ili krivičnog postupka, ali podnosilac zahteva mora raspolagati medicinskom dokumentacijom i drugim dokazima kojima će se potvrditi da je žrtva krivičnog dela sa elementom nasilja.

Obeštećenje iz Fonda supsidijarno je ostvarenju prava po osnovu socijalnog, penzijskog ili zdravstveno-invalidskog osiguranja, tako da žrtva ne može ostvariti naknade po više pravnih osnova. Iz sredstava Fonda isplaćuje se naknada samo onima koji pretrpe štete usled fizičke povrede, duševne patnje ili smrti. Kada je reč o šteti zbog povrede, neophodno je da je reč o trajnijim posledicama, koje izazivaju nesposobnost za rad dužu od šest nedelja ili su doživotne. Nadoknađuje se u limitiranim iznosima pretrpljena materijalna šteta (izgubljena zarada, izgubljeno izdržavanje, troškovi lečenja, uključujući i troškove psihijatrijskog lečenja, i drugi medicinski troškovi, troškovi rehabilitacije, putni troškovi, troškovi za pomoć trećeg lica, pogrebni troškovi i drugi materijalni izdaci u vezi sa invaliditetom ili smrću žrtve) i nematerijalna šteta (pretrpljene duševne patnje).

Postupak odlučivanja o zahtevu uobičajeno traje do godinu dana, a žrtvi se isplaćuje naknada u roku od šest nedelja pošto isplata bude odobrena. Iz sredstava Fonda

se finansiraju i posebni, privremeni programi.⁸

Reformom zakonodavstva (Izmene, 2016) dopušteno je da se iz Fonda mogu obešteti bliski srodnici poginulih u saobraćajnim nezgodama i žrtava usmrćenih krivičnim delima izvršenim sa nehatom, što do sada nije bio slučaj. Izmjenama je takođe produženo vreme za podnošenje zahteva za naknadu Fondu, koji sada iznosi tri godine od dana saznanja za krivično delo, odnosno do deset godina. Izmene su učinjene kako bi se omogućila implementacija Direktive 2012/29EU.

Od 1. januara 2019. godine priznato je pravo na naknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih patnji roditeljima, bračnom drugu, registrovanom partneru i deci poginule žrtve ili žrtve koja je, usled posledica krivičnog dela, postala težak invalid (*Wet Vergoeding Affecties-schade*, 2018).

7. Zaključak

Holandska iskustva pokazuju da je unapređenje zaštite žrtava moguće postići samo strateškim planiranjem reformi krivičnog prava, uz povezivanje mehanizama krivičnog prava sa merama zaštite koja se ostvaruje izvan njega. Zahvaljujući takvom pristupu u Holandiji je od 1980. godine učinjen preokret – od marginalne uloge koju je žrtva imala u krivičnom postupku, postala je centralna figura krivičnog prava. Položaj žrtve je u toj meri ojačan da se može postaviti pitanje da li to narušava ravnotežu krivičnog postupka na uštrb prava okrivljenog.

U Srbiji postoji solidan normativni okvir za ostvarivanje prava lica oštećenih krivičnim delom koji se ne primenjuje efikasno u praksi.⁹ Mogao bi da bude upotpunjen mehanizmima ranog obeštećenja žrtava od učinioca (na primer, medijacija učinioca i žrtve, koja postoji kao neiskorišćena zakonska mogućnost, mogla bi biti organizovana po ugledu na primere iz holandskog prava). Problem je i što nedostaje strategija za poboljšanje položaja žrtava (izrada je u toku), nema organizacionih mehanizama trajne saradnje nadležnih državnih organa i nevladinog sektora na zaštiti žrtava, ne postoje standardi za pružanje usluga žrtvi i nije ustanovljen fond za naknadu štete žrtvama nasilja. Nacrtom Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela za period od 2019. do 2025. godine predviđeno je osnivanje službi za podršku žrtvama u okviru pravosudnog sistema, što znači da se samo one žrtve koje prijavljuju krivično delo ili učinioca mogu obratiti (isključivo) nadležnom pružaocu usluga podrške u sudu ili tužilaštvu. Iz Nacrta Strategije ne vidi se na koji će način organizaciono biti poboljšano ostvarivanje prava žrtava u praksi i uspostavljena efikasna međuinstitucionalna saradnja,

⁸ Tako su u 2016. godini finansirani programi za sprečavanje imovinskog kriminaliteta i za naknadu štete žrtvama seksualnog zlostavljanja u ustanovama za zbrinjavanje mladih i u hraniteljskim porodicama. Isplate na osnovu posebnih programa nisu uvek iz budžetskih sredstava – na primer, žrtvi seksualnog zlostavljanja direktno naknadu plaća ustanova u kojoj je do zlostavljanja došlo (*The Violent Offences Compensation Fund paid out € 16.5 million*, 2016).

⁹ U poređenju sa Holandijom u Srbiji žrtva može da ima veći broj procesnih uloga, a pravo na naknadu nematerijalne štete bliskih srodnika zbog duševnih patnji izazvanih smrću ili teškim invaliditetom neposredne žrtve ustanovljeno je još 1978. donošenjem zakona kojim su regulisani obligacioni odnosi.

Stoga se čini da zamišljeni koncept neće omogućiti delotvornu i celovitu zaštitu prava žrtava, koja se samo jednim delom postiže u okviru krivičnog pravnog sistema, a većinom izvan njega. Holandski primer je potpuno suprotan od našeg, budući da Holanđani imaju osmišljen sistem u kome sve žrtve (a ne samo one koje se obrate policiji, tužilaštvu ili sudu) mogu dobiti informacije, podršku i zaštitu svojih prava, a saradnja između socijalne službe, policije, pravosudnih organa, bolnica, skloništa za žrtve, fondova za naknadu štete i nevladinih organizacija zaduženih za podršku žrtvama ostvaruje se neposredno i efikasno u cilju ostvarivanja prava žrtava, a ne radi formalnog ispunjenja uslova iz Direktive 2012/29/EU. Štaviše, holandski primer pokazuje da je takav delotvoran sistem moguće ustrojiti uz *beleid* pristup, koji se uspešno primenjuje čak i u oblasti krivičnog prava (Blankenburg 1998, p. 74). Navedeni „meki“ pristup primeni „tvrdih“ pravnih propisa rezultat je holandske pravne kulture u kojoj se smatra važnijim stvoriti organizacione predušlove radi (oportune) primene prava u praksi i izvršnim smernicama usmeriti rad nadležnih organa, u nastojanju da se postignu postavljeni kriminalno-politički ciljevi, nego insistirati (samo) na donošenju i učestalom menjanju rigidnih pravnih pravila, koja ostaju „mrtvo slovo na papiru“ ako nisu usklađena sa potrebama društva i ako nisu stvoreni organizacioni predušlovi za njihovu praktičnu primenu.

Literatura

- Beijer, A. & van Hoorn, A. M. 1998. Report on anonymous witnesses in the Netherlands. In: Hondius, E. H. (ed.). *Netherlands reports to the Fifteenth International Congress of Comparative Law*. Atwerpen/ Groningen: Intersentia Rechtswetenschappen, pp. 523-548.
- Blankenburg, E.R. 1998. *Beleid*-a very Dutch legal term. *Journal of legal pluralism and unofficial law*, 41, pp. 65-74. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/07329113.1998.83.2019>.
- Ćopić, S. 2007. Pojam i osnovni principi restorativne pravde. *Temida*, 1, pp. 25-35. DOI: 10.2298/tem0701025C.
- Groenhuijsen, M.S. 2010. A new perspective on crime victim's rights to participate in the Dutch criminal justice system. (Papers of the fifth Dutch-Japanese Law Symposium; Volume X: Participation). In: Rimmelink, W.G.J. (ed.). *Journal of the Japan-Netherlands Institute*. Tokyo: The Japan-Netherlands Institute, pp. 57-88. Dostupno na: <https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/1359567/crime.PDF> (8.3.2019).
- Kool, R.S.B., Backers, P., Emaus, J.M., Kristen, F.G.H., Pluimer, O.S., van Uhm, D.P. & van Gelder, E.M. 2016. *Civiel schadeverhaal via het strafproces*. Een verkenning van de rechtspraktijk en regelgeving betreffende de voeging benadeelde partij (Redress for tort related crime through criminal proceedings, A survey into theory and practice of the (Dutch) adhesion procedure). Volume 8. Utrecht: Utrecht centre for Accountability and Liability Law.
- Kuipers, J. & van Rijn, C. 2018. Evaluatie voorschotregeling voor zeden – en geweldsmisdrijven. WODC. Dostupno na: https://www.wodc.nl/binaries/2838_Volledige_Tekst_tcm28-332894.pdf (15.3.2019).
- Luining, E.T. 2014. *The Dutch Punishment Order: Controversy, Comparison and Compromise*.

- Master Thesis, October 10(0826413), Leiden University, Faculty of Law Criminal Justice. Dostupno na: <https://www.njb.nl/Uploads/2015/3/Master-Thesis-Criminal-Justice-Egge-Luining--The-Dutch-Punishment-Order.-Controversy--Comparison-and-Compromise-.pdf> (17.3.2019).
- Marnix R., Heblum, M. R., van Dongen, J. D.M., Lindenbergh, S.D. 2014. Crime Victims' Experiences with Seeking Compensation: A Qualitative Exploration. *Utrecht Law Review*, 10(3), pp. 28-36. URN:NBN:NL:UI:10-1-115830.
- Mattson, G. 2016. *The Cultural Politics of European Prostitution Reform. Governing Loose Women*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mrvić Petrović, N. 2001. *Naknada štete žrtvi krivičnog dela*. Beograd: Vojnoizdavački zavod, Institut za uporedno pravo.
- Mrvić Petrović, N. 2012. Pravo žrtava krivičnih dela na naknadu štete. *Temida*, 15(1), pp. 41-58. DOI:10.2298/TEM1201041M.
- Mrvić Petrović, N. 2013. Položaj žrtve krivičnog dela u francuskom pravu. U: Nikolić, O. & Petrov, V. (ur.). *Uvod u pravo Francuske*. Beograd: Institut za uporedno pravo: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, pp. 159-174.
- Mrvić Petrović, N. 2011. Procesni položaj i zaštita žrtava krivičnih dela u nemačkom pravu. U: Vasiljević, M. & Čolović, V. (ur.). *Uvod u pravo Nemačke*. Beograd: Institut za uporedno pravo: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, pp. 259-278.
- Stolwijk, S. 2001. The role and position of victims of crime in the Dutch criminal law. *Revue Internationale de droit pénal*, 73 (1-2), pp. 233-236. DOI 10.3917/ridp.073.0233.
- Tak, P.J.P. 1993. *Criminal Justice Systems in Europe: The Netherlands*. Helsinki: Kluwer/HEUNI.
- Tak, P.J.P. 2008. *The Dutch Criminal Justice System*. Nijmegen: Wolf Publisher.
- Tak, P.J.P. 1999. *The Dutch Criminal Justice System (organisation and operation)*. WODS. Ministry of Justice. Dostupno na: https://www.wodc.nl/binaries/ob176-volledige-tekst_tcm28-78794.pdf (15. 3. 2019).
- Van Dijk, P. & van Vollenhoven, P. 2011. Trends in victim policies in the Netherlands, 1980-2010. Dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1563-budapest2011-JvanDijk.pdf (15. 3. 2019).
- Van Rossum, W. 2016. Dutch Legal Culture. In: Chorus, J., Hondius, E. & Voermas, W. (eds.). *Introduction to Dutch Law*, fifth ed. Alpen aan den Rijn: Kluwer, pp. 13-31.
- Wemmers, J-A.M. 1996. *Victims in the Criminal Justice System*. Amsterdam/ New York: WODS, Ministry of Justice: Kugler publications.

Pravni izvori

Organizacija ujedinjenih nacija

Declaration UN 1985. General Assembly Resolution A/Res./43/34, 11 December 1985, Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power.

Savet Evrope

CoE, R (85) 11. Recommendation no. R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure (Adopted

by the Committee of Ministers on 28 June 1985 at the 387th meeting of the Ministers' Deputies). Dostupno na: <https://rm.coe.int/16804f120d> (17. 3. 2019).

Evropska unija

Compensation Directive 2004/80/EC. Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims, *OJ L* 261, 6.8.2004, pp. 15–18. EUR-Lex, Document 32004L0080.

Directive 2012/29/EU. Directive 2012/29 of European Parliament and Council of 25. October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (*OJ L* [2012] L 315, 14.11.2012, p. 57–73).

Holandija

Izmene Sv. 2016. Wet van 14 april 2016 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en wijziging van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden. *Staatsblad van Het Koninkrijk der Nederland - Stb*, 2016, 160. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005789/1993-04-01> (7.4.2019).

Wet schadefonds geweldsmisdrijven 1975. Sa izmenama u poslednjoj redakciji od 1. 4. 2019. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002979/2019-04-01> (7.4.2019).

Wetboek van Strafvordering 1921. Sa izmenama u poslednjoj redakciji od 1. 5. 2019. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2019-05-01> (2.5.2019).

Wetboek van Strafrecht, 1881. Sa izmenama u poslednjoj redakciji od 1. 4. 2019. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2019-04-01> (7.4.2019).

Wet Terwee, 1992. Wet van 23 december 1992, tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van strafbare feiten *Staatsblad, van Het Koninkrijk der Nederland – Stb*, 1993, 29. Stupio na snagu 1. aprila 1995. *Stb*, 1995, no. 160. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005789/1993-04-01> (1.4.2019).

Wet Vergoeding Affecties-schade, 2018. De Wet en het Besluit vergoeding van affectieschade zijn op 17 mei 2018- *Staatsblad van Het Koninkrijk der Nederland - Stb*, 2018, 133. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0040907/2019-01-01> (1.4.2019).

Wet VPS 2009. Wet versterking positie Slachtoffers, Wijzigingswet Wetboek van Strafvordering, enz. (versterking positie slachtoffer in strafproces), 17.12.2009. Dostupno na: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0027053/2011-01-01> (1.4.2019).

Richtlijnen Vaillant, 1987. *Staatscourant van het Koninkrijk der Nederlanden*, 1987, 64.

Aanwijzing slachtofferzorg, 2016. *Staatscourant van het Koninkrijk der Nederlanden*, 28.4.2017, no. 23473. Dostupno na: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2017-23473.html> (1.4.2019).

Ostali internet izvori

CJIB 2018. *Centraal Justitieel Incassobureau. Voorschotregeling*. Dostupno na: <https://www.cjib.nl/voorschotregeling> (24.5.2018).

Nacrt Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela za period 2019 – 2025. Dostupno na: <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php> (12.6.2019).

Unlimited Right to Be Heard for Victims as from, 2016. *Rijskoverheid* [NL], News item, 12-04-2016. Dostupno na: <https://www.government.nl/latest/news/2016/04/12/unlimited-right-to-be-heard-for-victims-as-from> (17.3.2019).

The Violent Offences Compensation Fund paid out € 16.5 million, 2016. *Rijskoverheid* [NL], News item, 15-03-2016. Dostupno na: <https://www.government.nl/latest/news/2016/03/15/the-violent-offences-compensation-fund-paid-out-16-5-million> (17.3.2019).

Nataša V. Mrvić Petrović, PhD

Principal Research, Institute of Comparative Law, Belgrade
Full Professor, Faculty of Law, Union University of Belgrade
e-mail: n.mrvic@iup.rs

THE RIGHTS OF VICTIMS OF CRIMES IN THE NETHERLANDS

Summary

The focus of the article is the protection of the rights of crime victims in the Netherlands. The goal of the research is to explain the comprehensiveness of reforms (from 1980) and demonstrate examples of good practice (related to harmonization with the Victims' Rights Directives 2012/29EU). Permanent reforms overcame the passive role of the victim in the criminal procedure where the special rights of victim are guaranteed. The victim becomes the central figure of the criminal justice system. The author points out special solutions in Dutch law, such as victim's right to speak to the court (pointing out to the consequences of victimization etc.), mediation, transactio (diversion in criminal process), compensation order, "advance arrangement" for payment victim's claim by the Central Fine Collection Agency, if it is not paid within the given time. The procedure of compensation from the Criminal Injuries Compensation Fund is described. It is crucial to establish an effective organizational framework for the realization of victim's rights, suited to the needs of a concrete society.

Keywords: victim of crime, victim's rights, criminal procedure, compensations claim, injured party.

Priljeno: 11.6.2019.
Prihvaćeno: 10.7.2019.